



עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמיניהם

פרשת נצבים וילך

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

מאה ברכות מגנות ממאה קלות

"אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם" (כט ט).

"למה נסמכה פרשה זו לפרשת קלות? לפי ששמענו ישראל מאה קלות חסר שתיים בפרשה זו, חוץ מארבעים ותשע שנאמרו בתורת הכהנים, מיד הריקו פניהם, ואמרו מי יוכל לעמוד באלו. מיד קרא אותם משה והיה מפיסן בדברים" (תנחומא א).
חדוש נפלא כתב רבנו החיד"א:

משה פיס את ישראל (ראה ספר הפנהגי בפתחה) בקך שתקון להם מאה ברכות שבכחו להציל את האדם מן הקלות. כפי שכתב הרוקח (ס' ט) שהמברך מאה ברכות נצול ממאה תוכחות: תשעים ושמונה המתובות בפרשת כי תבא, ושתיים נוספות שנגזרו בפסוק (לעיל כח א): "גם כל חלי וכל מכה" וגו'.

רמז לדברים נוכל למצא בפסוק בתהלים (טו ט): "לכן שמח לבי וגל כבודי אף בשרי ישכן לבטח"; בזכות "לכן" (בגמטריה: מאה) ברכות אנצל מהקלות שבתוכה, וממלא שמח לבי ובשרי ישכן לבטח, ללא נגע ומחלה.

ר"ח חיים דרוש א'; 'חומת אגף' תהלים טז

כל ישראל עמדתו בבית

"אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם... כל איש ישראל" (כט ט) והלאו כבר נאמר "כלכם", מפני מה נאמר טוב: "כל איש ישראל"?

פרש רבה של ירושלים רבי צבי פסח פרנק:

בתפלת ראש השנה אנו מבקשים: "מלוך על כל העולם כלו כבכודך", ואף כאן נראית תבת 'כל' כמיתרת, אחר שפכך בקשנו: 'מלוך על כל העולם?' ברם פרש הט"ז (א"ח תכפ ג), שיש פעמים אנו אומרים 'כל' אך מותפנים לרב, שהרי 'רבו ככלו' (הוריות ג ב), על כן מדגישים אנו כי רצוננו שיתמך ה' על כל העולם כלו ממש.

לפי זה נפרש אף כאן, כי כונת התורה להדגיש לנו שכל בני ישראל ממש עמדתו בביתו של ה' ובשבועתו, ולא רק רבם.

ה'ר צב'

המתים מצטרפים לתפלת החיים

"כי את אשר ישנו פה... ואת אשר איננו פה עמנו היום" (כט ד) ואת אשר איננו פה עמנו היום - ואף עם דורות הגתידים להיות" (ר"ש).

דרש רבנו החתם סופר:

בעת פריית ברית זו, לצד בני אותו דור התנצבו כל הנשמות העתידות להולד בדורות הבאים. ואין להתפלא על צרוף זה, שכן כבר קבלנו מרבותינו כי בכל שנה ושנה בראש השנה גבוים הפפירים מצטרפות נשמות אבותינו נוהן עזן להתפלל עמנו בבית הקנסת.

בקך נוכל לפרש את המובא בגמרא (ר"ה לב ב): "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: 'רבונו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה גבוים הפפירים?' אמר להם: 'אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחו לפניו - וישראל אומרים שירה?' וילאו האמור אפשר לפרש כי 'ספרי מתים' הינו המתים המתפללים עמנו ביום הדין, שאף שרשאים הם להתפלל ותפלתם עושה

רשם, הרי אין הם רשאים לומר שירה עד זמן תחית המתים שאז יקום בהם (שע"ה כו ט): "הקיצו ורננו טכני עפר" דרשות חתם סופר ח"ב, דרוש לפרשת נצבים עמ' 007

להשמור מן האיש

"והתברך בלבבו לאמר... כי בשררות לבי אלך" (כט י) אמר המשגיח רבי שלמה וולף:

בעת שעורך האדם את השבון נפשו ומוצא כי קמים פגמים רבים בתפלותיו, ברכותיו ולמודו, עלולה להתגב מחשבת איש בלבבו לאמר: וכי אי פעם אוכל להתפלל, לברך וללמד פראי?!

שומה עליו לדעת כי מחשבת איש זו היא שתגרום לו להמשיך ולחטא, ועל כן פרש בתרגום יונתן את המלים: "והתברך בלבבו" - "ויתייאש בלביה", כלומר: האיחוש הוא הגורם לאדם להמשיך ללכת בשרירותו לבו.

אבני שלמה' עמ' כסח

חמרת הזלזול באמן

"הלא על פי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה" (לא יז) תבת 'על' מנינה בגמטריה מאה, ותבות 'כי אין' הנו בגמטריה תשעים ואחת בגמטריה של 'אמן'. מכאן נוכל ללמד כי הפגעות מאמירת מאה ברכות וזלזול בעניית אמן, הן הגורמות ל: "מצאוני הרעות האלה", רחמנא ליצלן (ראה רוקח ס' שכ; זהר וילך רפה ב).

נוטרי אמן ח"ב עמ' רצה

תכלית התשובה - 'עד ה' אלקיך'

"ושבת עד ה' אלקיך" (ב א)

פתב הרמב"ם (תשובה ב ב): "ומה היא התשובה? הוא שיעזב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד... ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

הוסיף וכתב החיד"א כי לדברים אלו רמז הפגוב שולפנינו: "ושבת עד ה' אלקיך"; 'עד' מלשון עדות, ללמד כי תשובה אמיתית היא כזו שאחריה יעיד עליך ה' אלקיך שלא תשוב לחטא לעולם.

גמל קדומים

מקור למנהג הטבילה קודם התפלה

"ושבת עד ה' אלקיך" (ב א)

בטעם מצות הטבילה בערב יום הפפורים הביא המגן אברהם (תרו ח): "ויש אומרים שהטעם דטבילה משום תשובה..."

אמר האדמו"ר רבי ישכר דב מעלזא: מדברי המגן אברהם נוכל ללמד סמך למנהג הטבילה במקנה בכל יום, שהרי שנינו (אבות ב טו): "ישוב יום אחד לפני מיתתך", וכיון שהאדם לא יודע את עתו, על כן עליו לשוב בתשובה בכל יום, וממילא עליו גם לטבל בכל יום - קדם שובו בתשובה.

ש"ת משפטי' לעקב' א"ח ס"י

אריכות ימים אמיתית מוהי?

"לאהבה את ה' אלקיך לשמע בקלו... כי הוא חייך וארך ימיה" (ל ל)

פסוק זה הוא המקור לגסח ברכת 'אהבת עולם' הנאמרת בתפלת ערבית: 'כי הם חיינו וארך ימינו' (רוקח ס' עט), ויש להבין את פשר הפפילות - 'חיינו וארך ימינו'.

פרש המשגיח רבי חיים פרידלנדר:

כיון שתכלית חיינו היא למוד התורה ועבודת ה', לפיכך יש לומר כי אם בשבעים שנותיו עלי אדמות הסתפמה השקעת האדם בתורה ועבודת ה' במחצית השנה בלבד, הרי שחיינו ארכו רק מחצית השנה. וזהו שנאמר כאן: אהבת ה' וקיום תורתו "הוא חייך", ולפיכך כזמן התעסקותך בהם כן ימדת ארך ימיה'.

שפתי חיים - 'צנת חיים', ברכות ק"ש דערבית

מפני מה איננו מברכים על כתיבת ספר תורה?

"ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (לא ט)

בפסוק זה הצטוונו על מצות כתיבת ספר תורה. מפני מה איננו מברכים על קיום מצוה זו, כפי שאנו מברכים על שאר מצוות עשה?

פרש החתם סופר:

הלא כבר קבעו חכמים (קדושין א א) כי איננו בקיאים כיום בחסרות ויתרות. וכיון שספר תורה שחכמה בו אף אוח אחת אינו נחשב ספר תורה (מנחות לא א), לכן איננו יכולים לברך על כתיבתו.

אך הקשה הש"ד חמד: אם אכן אין לספר התורה שבדינו דין ספר תורה, כיצד יכולים העולים לתורה לברך על קריאתו?

תרוץ הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א:

יש לחלק בין ברכות התורה לברכות המצוות; ברכות התורה אינן מחייבות בספר תורה כשר, שהרי מברכים אנו אותן מדי בקר בסדר ברכות השחר מבלי לעלות לתורה, אף לגבי ברכת המצוות - אין אפשרות לברכה אם אין המצוה נעשית בתקנה.

ש"ת חתם סופר א"ח נד; 'ש"ד חמד' ח"ד מע' ברכות ט טז; 'ש"ח התורה' ח"א עמ' לט

'ביום ההוא' - סבת הסתר הפנים

"ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה; ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" (לא יח-י)

כיון שכבר הכירו ישראל שסבת צרותיהם היא "על פי אין אלקי בקרבי", מדוע ימשיך הקדוש ברוך הוא להסתיר את פניו מהם? פרש רבה של תל-אביב רבי יצחק ידידיה פרנקל:

כאשר מצוי האדם בתוך הצרה, נכנע לבו לפני בורא העולם ומבטיח הוא בכל לבו לשנות דרכיו, אלא שזמן מה לאחר שנושע שוכח הוא את הבטחותיו ונזכרו... על כן מדגישה כאן התורה: "ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה"; כיון שתמירו בסבת צרותיכם רק "ביום ההוא" ולקחתם תשכחו מכם, לפיכך ימשיך הקדוש ברוך הוא להסתיר פניו מכם.

ספר הזקרון להגרי' פרנקל' עמ' כסא



אמרו חכמינו זכרונם לברכה (ברכות מז א; ירושלמי ברכות ח ח):
"כל המאריך באמן - מאריך לו ימיו ושנותיו בטובה".
את משמעותה של אריכות זו באר ה'אור זרוע' (הל' סעודה כג): כי יש לענות 'אמן' במתינות, כשעור אמירת א-ל מלך נאמן, ובתוספות (שבת קיט ב ד"ה א"ר) הוסיפו שיש להרהר במלים אלו בשעת עניית אמן.

נקבל על עצמנו להאריך בעניית אמן ונזכה כלנו להכתב ולהחתם לאלתר לחיים טובים וארבים. אמן.



ברפת אהבה רבה (י)

הסבות שבינינו אנו ראויים להגאל

במאמר הקודם התבאר כי הגאולה והשיבה לארץ הן תנאי לקיום התורה בשלמות, ועל כן עם סיום ברפת 'אהבה רבה' אנו מוסיפים בקשה על הגאולה: "מהר והבא עלינו ברכה ושלום מהרה, מארבע כנפות כל הארץ".

עמה שומה עלינו להסביר מפני מה ראויים אנו ליכות בגאולה, ואנו תולים זאת בשתי סבות:

- א. "כי א-ל פועל ישועות אמה".
- ב. "ובגו בחרת מכל עם ולשון" וכו'.

בבאר הקשר בין סבות אלו לגאולה מצינו כמה הסברים בדברי המפרשים:

פי א-ל פועל ישועות אמה

א. בפרוש 'שיח יצחק' (הובא בסדר אשי ישראל) באר, כי יתכן אמנם שאינו מצא מעשינו לגאולה, אף הלא הקדוש ברוך הוא מכנה א-ל - שכל הכחות כלם בידו, ובנוסף הנו 'פועל ישועות', כלומר, הוא בעצמו פועל את הישועות ואינו זקוק שישיעו בידו (ראה ישעיה נט טו), על כן אנו מבקשים ממנו שישיענו ונגאלנו אף אם אינו 'מוסיעים' לקב במעשינו.

ב. בדרך דרש באר הרבי בעל 'עשרת משה' ממאקאווא (עניני שבועות, עמ סלו):

הנה הקדוש ברוך הוא הנו כפככול בגדר 'פועל' ביחס אלינו, כלשון הפתוח בתהלים (מד ב): 'פעל פועלת... בימי קדם', וכפי שאנו אומרים בתפלת ראש השנה: 'ונדע כל פעול כי אתה פועלתו', כשם שבהלכות פועלים מצינו כי אף שגלה פועל יכול לחזור בו ממלאכתו בחצי היום (בי"א), מכל מקום בדרך האבד אינו יכול לחזור בו (ש"ע ח"מ שלג ג-ה). וכך הוא לגבינו: אם חלילה יחזור בו הקדוש ברוך הוא מבהטחתו להושיענו, הרי מיד נאבד חלילה, ולכן אנו מבקשים: הושיענו "כי... פועל ישועות אמה" - והרי אנו כדרך האבד...

ג. באור נוסף בדרך רמז, כתב רבי חיים פלאנאי: הלכה היא כי אסור לאדם לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, אולם אם פרנסתו בארץ דחוקה - המר לו הדבר (ראה רמב"ם מלכים ה טו). לפיכך, לאחר שבשטנו: 'ותוליענו קוממיות לארצנו', מיד אנו מוסיפים בקשה על הפרנסה: 'כי א-ל פועל ישועות אמה' - ראשי התבות 'פועל ישועות אמה' הם 'אמי' הרומים לפסוק 'פתחת את דך' (תהלים סמה טו). כי בכך שיימין לנו הבורא יתברך את פרנסתנו ברוח, ועולם לא נצטרך עוד לעיוב את הארץ (אצרות חיים, ש ער ח אות לג).

כאן המקום לצגן כי ראשי התבות 'פועל ישועות אמה' הנם בגימטריה צ"א בגימטריה של 'אמי', רמז לכך שבעיני אמן בכונה משפיעו ישועות (חל אינו תרומה).

ובגו בחרת מכל עם ולשון

סבה נוספת לגאולה היא: "ובגו בחרת מכל עם ולשון". נוכל להבין זאת על פי דברי הרמ"ק ב'תמר דבנורה' (פי"א הפדה ה"ג) כי אחת ממדות הרחמים של הקדוש ברוך הוא היא 'מימי קדש'. פרושה של מדה זו, שאף בעת שאין לישראל זכויות חלילה, וזכר להם הקדוש ברוך הוא את אותה אהבה שאהב את אבותיהם מימי קדם, ובזכות אהבה זו הוא מושיעם. וזאת מבקשים אנו כאן: 'ובגו בחרת מכל עם ולשון' - וכך לנו ימים מקדש, עת בחרת בנו מכל עם ולשון, ועל ידי כך תגאלנו עמה אף מכל און לבד י' זכויות (שיח יצחק - אשי ישראל).

באור נוסף קנת הלחם רב: מזכירים אנו את העבדה שהקדוש ברוך הוא פועל ישועות בכל רגע ורגע לכל הבריות כלם, ובכל זאת, מבין כל האמות והלשונות, רק אנו נבחרנו להודות לו על כך. וראייה היא זכות זו כדי שמכחה יחוס הבורא יתברך עלינו ונגאלנו בחמיי הרבים.

כפמים הפנים לפני

מפרסקמת היא השאלה: הלא 'אהבה' הנה רגש המתעורר בלב האדם, וכיצד ניתן לכפות את האדם לאהב את אלקיו?

תמר הגאון רבי עקיבא איגר על פי לשון הפתוח במשלי (י כו): "כפמים הפנים לפנינו כן לב האדם לאדם", שאותו באר רש"י (סו): "לפי מה שאתם יודע שחברו אוהבו כן הוא מראה לו פנים".

כיון שאנו מכירים באהבה היתרה שאוהבנו הקדוש ברוך הוא, לפיכך ניתן לצוותנו על אהבתו, שהרי 'כפמים הפנים לפנינו', משעם זה מקדמים אנו לקריאת שמע את ברפת 'הבוחר בעמו ישראל באהבה' - בשחרית, ו'אוהב עמו ישראל' - בערבית, כי על ידי ההפכה באהבתו יתברך אלינו, תתעורר בלבנו אהבתו 'כפמים הפנים לפנינו' (מלוי דחתי - ואמת).

הוסיף רבי יצחק אליהו לנדא אב"ד וילנא ובאר שה'בחינה' באדם מסוים יכולה לקרות מחמת שני אפנים: או מחמת מעלה; ותר: שנומארה בו יותר מאחרים, או מחמת אהבה מיוחדת שרוחש הבורא לנבחר - אהבה הנובעת מפעממי הלב שאינה תלויה בסבה מיוחדת. ההבדל בין בחירות אלו הוא: בחינה מכח מעלה תלויה בקיום אותה מעלה, ובהעדרה מתבטל הבחינה; בחינה מחמת אהבה הנובעת מאהבה שאינה תלויה בדבר, אינה בטלה לעולם.

זאת אשר חותמים אנו בברכה זו: "הבוחר בעמו ישראל - באהבה" - לא מחמת מעשיהם שיוכלים להשתמח במהלך הדורות, אלא מתוך אהבה עמוקה שאינה תלויה בדבר, כלשון הפסוק (דברים ז ה-ז): "לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם... כי מאהבת ה' אתכם", ומתוך שאהבה זו אינה תלויה בדבר - אין היא בטלה לעולמים (דובר שלום על סוד התפלה).

'הבוחר' בלשון הווה

את הטעם שאנו חותמים בברכה זו בגשס: "הבוחר בעמו ישראל באהבה" בלשון הווה, באר הש"פ אמת' (בלק ח"מ): "ככל יום ויום מתעוררת מחדש אהבה זו שרוחש הבורא יתברך לעמו ישראל, אימתי - בשעה שהם מיוחדים את שמו ומקבלים על מלכותו בקריאת שמע. כשם שבני ישראל מקבלים על עצמם על מלכותו בכל יום מחדש, כך מתעוררת אהבת ה' עליהם ובחירתו בהם בכל יום מחדש".

שתי נקישות משמים

מנהג נודע בקהלות ישראל, לכבד את הרב שיעבר לפני התבה בתפלת ועילה של יום הכפורים. כך נהגו מימי קדם גם בקהלת פראג הנוודעת לתפארה, ואף כשעלה הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל ה'נודע ביהודה' על פסא הרבנות בקשו ראשי הקהל דפראג להמשיך במנהג זה.

דא עקא, והרב החדש שחנן במעלות רבות ושמו נודע לדורות כגאון וכפוסק מפלא, לא הצטיין כלל במקצוע השירה. וכך כאשר באחד מימי חדש אלול הראשון לכהנתו, התדפקה על דלתו משלחת כבודה מראשי קהלת פראג וחשוביה, כדי לבשר לו על המנהג הנהוג בקהלתם, הפתעו הם כאשר הרב סרב לכך, בציינו כי מעולם לא עלה על דעתו לטל על עצמו משרת חגזות, ומוטב להם שייחפשו מעמד מתאים יותר...

כיון שחשבו הללו כי סרובו של הרב נובע מגדל ענותנותו היתרה, התעוררו להפציר בו יותר ויותר, ואף ציינו בדבריהם כי הצבור לא יהיה מוכן לוותר על קיום המנהג.

וכך, בלית ברירה נתן ה'נודע ביהודה' את הסכמתו.

מלבד סבת כבוד הצבור, עמדה סבה נוספת מאחורי הסכמתו של ה'נודע ביהודה' לקיים את המנהג: היה זה בימים שבהם החלו ניצני ה'השכלה' לבצבץ בקרב היהדות הנאמנה. באותם ימים היו המשפילים אנשים שכלפי חוץ נראו כיראים ושלמים, כשהם רק מבקשים 'לתקן' אי אלו תקונים במנהגי ישראל שנגראים היו להם כמישנים ואינם מתאימים למציאות העכשווית.

גדולי ישראל, עיני העדה, שצפו למרחוק והבינו את הסכסוך שבין שתיים של 'משפילים' אלו, התגברו והתאמצו כנגדם, וכמסגרת זו הקדישו כח ומשאבים כדי להאחז, לבסס ולבצר את מנהגי ישראל העתיקים. למען ימשיכו לעמד כחומה בצורה שתגן על היהדות הנאמנה.

בפרט מקדו גדולי ישראל את מאמציהם בקרב פשוטי העם, אלו שהתקשו להבין בשכלם את חשיבותם של אותם מנהגים עתיקים; בקרב אלו רב היה החשש כי רפיון במנהג קל יגרם להם במהרה להתרפות בהלכות חמורות עד כדי פריקת על גמורה, כפי שאכן ארע לדאבון לב לרבים מבני אותו דור שהתבוללו ואבדו מקרם בית ישראל.

כאמור, דאגה זו עמדה אף היא לפני ה'נודע ביהודה' כשהסכים לבסוף להעתר לבקשתם - דרישתם של ראשי הקהל לעבר לפני התבה כשליח צבור לתפלת 'ועילה'.

*

כשנתלתה החמה בראש האילנות, נגש ה'נודע ביהודה' לפני העמוד לתפלת 'ועילה'. הוא התאמץ כמיטב יכולתו לשלב בתפלתו קטעי שירה כנהוג, אלא שבפעל יצאה נגינתו עמומה וחסרת טעם. אלקמא הכבוד הרב שהפל רחשו לו, וכבד הראש הפבועי לשעה זו, יתכן והגחוח היה שוטף את המתפללים ומעלה חייד רחב על פניהם.

במקומו שבשול' בית הנכנס ישב 'יענקל-קצב' ועקב כמו כלם אחר תפלתו של הרב. גם הוא התאפק מלגחן, אולם במחול החלה להתרנס תכנית כלכלית יוצאת דופן...

יענקל זה ששני ואביו היה, נודע בכשר החקוי הפיחד שחנן בו. לפרנסתו היה מחזר על פתחי נדיבים ושועי ארץ, כשהוא מרום את רוחם בחקויו המשששעים, תמורת אי אלו פרוטות שהיו הללו ממציאים לו כטוב לבם.

עמה הבין יענקל את גדל ההודמנות שנקרתה לפניו. הוא עקב בדריכות אחר נגונו של הרב והתאמץ לזכרם על כל פרטיהם ודקדוקיהם.

לא היו ימים טובים ליענקל מדענו כאותם ימים שבין יום הכפורים לסכות באותה שנה. יענקל סובב בין בתיהם של גבירי פראג וחרז לפנייהם שוב ושוב על המכלכל חיים של הרב, תוך שהוא מחקה בדייק רב כל מו וכל תנועה.

החקוי המדיק גרם לפרץ צחוק בקרב השומעים שלא אחרו מלתגמל בעין פה את מבצעו. כך תוך זמן קצר הצליח יענקל לאסוף סכום נאה שהיה בו כדי לכלכל את משפחתו הברוכה ברוח להוצאות כל חגי תשיר. לבו היה מלא שבח והודאה לקדוש ברוך הוא על ש'ברך' את הרב בכשרון נגינה שפכה...

לקראת ימי חול המועד בקש יענקל לחדש את סגב 'הופעותיו' בבתי העשירים. אלא שאז קפץ עליו רגזם של ראשי הקהל שראו בכך זלזול והקלה בכבוד דבם הנערץ.

יענקל שחשש לפרנסתו העומדת לרדת לטמיון, מהר לשים פעמיו לביתו של ה'נודע ביהודה' כדי לתנות בפניו את חששותיו. ברב תממיותו ספר הוא בפרוטרוט לרב על העבדה כי בני ביתו עתידים היו לרעב בימי החג אלקמל זמנו לו משמים את המכלכל חיים של הרב. ועתה מבקשים ראשי הקהל לשלם את פרנסתו זו...

הרב הקשוב בסבלנות לבקשה התמוהה שהובאה לפניו, ולאחר ריק הוציא מכיסו פסת נייר, רשם על גבה אי אלו מלים ונתנה בידיו הרועדות של יענקל, תוך שהוא מורה לו להציג את פסת הנייר בכל מקום שאליזו בא לגנו את המכלכל חיים שלו.

"תעודה זו", הסביר לו הרב, "הנה ה'רשיון' שלך להמשיך ולגנו את המכלכל חיים שלי בכל מקום שתחפץ ולכמה זמן שתרצה".

יענקל הודה לרב מעמק לבו, בדרכו החוצה הביט בפסת הנייר שבידו, סקרן לדעת מה כתב בה הרב...

שבוע מלים, בסף הכל, היו רשומות עליה:

"יכול יענקל לכלכל חייזו במכלכל חיים שלי..."

מקור ברוד' [לגרב אפשטין] ח"ג פרק כב